

Strafflagsberedningen och kritiken

Det betänkande med förslag till ny strafflag (skyddslag enligt den föreslagna terminologin) som strafflagsberedningen avgav i vintras har först under de senaste veckorna mera ingående diskuterats i pressen. Debatten öppnades av hovrättsrådet Per-Erik Fürst i Dagens Nyheter, vars kritiska inlägg besvarats av beredningens medlem professor Ivar Strahl; i Svenska Dagbladet har kritik framförts av professor Karl Olivecrona och i en ledande artikel, i Stockholms-Tidningen har positiva synpunkter på förslaget anförts av professor Alvar Nelson. Det vore glädjande om huvudpunkterna i meningsutbytet i samlad form gjordes tillgängliga för allmänheten. De frågor det gäller är av stort principiellt intresse och självfallt a. den största praktiska betydelse.

Med allt erkännande av beredningens humanitära inställning synes det ofrånkomligt att dess allmänna uppläggning av problemet — som varit den huvudsakliga basen för debatten — inte är tillfredsställande. Den är skriven utan pregnans. Efter ett vagt påstående i en riktning följer i regel en lika vag reservation; det är inte fråga om motsägelser — ty sådana undgås genom bristen på precision — men väl om ett resonerande hit och dit, som inte sällan står det slappa kallpratet nära. Ingen speciell straffrättsteori uppstår betänkandet, vilket kan vara respektabelt, men bidrar till oklarheten; ibland synes tanken på individualprevention — att brottslingen skall förändras — dominera, ibland åter tanken på allmänprevention — att straffet skall avhålla andra från att begå brott. Intrycket är att en person med den förstnämnda uppfattningen skrivit framställningen, och att andra som är mera tveksamma eller anhängare av allmänpreventionen därefter kastat in förmedlande eller avvikande satsar. Men tendensen i principutredningen är tydlig; brottspåföljdernas huvudsakliga betydelse är att förbättra och bota dem som begått brott, inte att medverka till den allmänna laglydnadens upprätthållande. Det betänkliga är kanske främst att denna tankegång inte rejält redovisas och motiveras, utan — vad som förvånar hos en grupp jurister — kommer fram just som tendens, genom betoningar och detaljer i formuleringen.

Exempel? Nära nog i varje parti av den korta principutredningen träffar man sådana. Beredningen börjar med att framhålla att "kriminalpoliti-

kens möjligheter att förebygga brott är på många sätt begränsade och att förekomsten av brott icke endast eller ens väsentligen beror av brister i kriminallagstiftningen eller dess tillämpning". Utan att något bestämt utsäges börjar redan i denna sats nedvärderingen av straffets betydelse för brottsfrekvensen. "Det är en missuppfattning", fortsätter beredningen, "när många... synes mena att man genom reformer därav (kriminalpolitiken) skulle kunna undertrycka all brottslighet eller åtminstone städe kunna förhindra en ökning av brottens antal." (Vem har påstått något så tokigt; konstruerar beredningen inte fram en motståndare, vars nedkämpande blir ett slags "bevis" för straffets ringa betydelse?) Efter att med all rätt ha avvissat detta absurda kommer så slutsatsen: "det är därför icke rimligt att antaga att det skulle kunna lyckas att genom en enda faktor, det kriminalrättsliga ingripandet, dirigera människorna till fullständig laglydnad." Nej, naturligtvis inte. Men lika sant är att alla åtgärder i förening — kriminalrättsliga, uppfostrande, vårdande — inte kan åstadkomma "fullständig laglydnad". Hela resonemanget, platt och lösligt, har en tydlig tendens: att framställa straffet som något sekundärt vid brottslighetens bekämpande.

Det skulle föra för långt att på punkt efter punkt analysera de uttalanden genom vilka beredningen glider fram till den ståndpunkten att straffet som allmänt preventionsmedel är av ringa vikt. Det sker genom starkt betonande av att det är svagheter och egenheter hos de brottsliga som leder till brott, genom framhåvande av uppfostrans betydelse; den för-ra linjen manar fram föreställningen att brottslingen endast är begränsat ansvarig, den senare att han kan botas genom lämpliga medel. Här är det inte vår mening att polemisera mot dessa reflexioner, endast att fastställa deras allmänna tendens. Något närmare skall vi ytterligare beröra endast beredningens resonemang om "de kriminalrättsliga åtgärdernas allmänpreventiva effekt".

Vid frestelse att begå brott överväger en människa, skriver beredningen, "i första hand risken för upptäckt". Detta är sannolikt riktigt. Men slutsatsen blir inte, som beredningen tycks vilja hävda, att straffets avskräckande verkan blir begränsad; rädslan för upptäckt är ju blott en sida av rädslan för straff. Sedar betonas att det sociala ogillande brottet medför har en avskräckande effekt;

här gäller emellertid samma som nyss sades om upptäcktsrisken. Vidare förklaras att straffets omfattning inte kan stå klar för brottslingen; han vet inte hurdan domen blir. "På detta sätt kommer för den som kalkylerar risken för brottspåföljd in i kalkylen som en andrahandsrisk." Här synes tankeglidningen vara tydlig; naturligtvis kan fruktan för straff vara avgörande, även om man räknar med att inte bli upptäckt och även om man inte vet hur högt straffet i händelse av upptäckt blir. Men genom glidningen blir det möjligt att även på denna punkt komma till en generell nedvärdering av straffets betydelse: "Det anförda ger... anledning att framhålla att möjligheterna att genom skärpning av de kriminalrättsliga påföljderna reducera brottsligheten ej bör överskattas."

Den allmänna tendensen att nedvärdera straffet kombineras med en rad uttalanden som — på ett sätt som Chronschough

kunde avundas — understryker vikten av att brott är föremål för allmänt ogillande. Det "är viktigt att det allmänt anses att samhället allvarligt reagerar mot brott... Det är angeläget att det är en utbredd uppfattning att brott är ett ont som skall undvikas... Barnen bör lära sig att det är orätt att begå brott, och denna inställning till brottslighet bör underhållas hos de vuxna..." Det är "angeläget, att i den allmänna uppfattningen inskräpes att myndigheterna med allvar reagerar mot brott. Det får icke bli en utbredd uppfattning att brott kan begås riskfritt eller rent av att samhället tolererar brott." Förvisso är detta riktigt, men det säger ingenting om straffets betydelse just för vidmakthållande av det allmänna ogillandet.

Den formella kritik av beredningens framställning som här givits synes nödvändig som bakgrund för en diskussion. I en följande artikel skall sakfrågan tas upp.